
III. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 330.837:330.341.1

ГЕНЕЗА КОНЦЕПЦІЙ ТЕОРІЇ ІННОВАЦІЙ ТА НАУКОВІ УЯВЛЕННЯ ПРО ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Н. М. КРАУС, кандидат економічних наук, доцент;
К. М. КРАУС, кандидат економічних наук
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. Метою статті є розкриття змісту концепцій теорії інновацій, теоретичного узагальнення наукових уявлень про становлення інноваційної економіки шляхом групування існуючих концепцій і теорій інновації відповідно до рівнів розвитку, а саме: мега-, макро-, мезо-, мікро-, нанорівень. **Методика дослідження.** Вирішення поставлених у статті завдань здійснено за допомогою таких загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу та синтезу, систематизації та узагальнення, діалектичного підходу. **Результати.** Зроблено висновок, що наразі актуальною для економіки України є практична реалізація концепцій економічного антропоцентризму та національних інноваційних систем в рамках парадигми закритих і відкритих інновацій Г. Чесбро, моделі потрібної спіралі Г. Іцковіца й теорії просторової дифузії інновацій Т. Хегерстранда. Обґрунтовано потребу застосування як у теоретичних, так і практичних дослідженнях, окрім словосполучення «рівні економічного розвитку» ще й «рівні економічної агрегації». Дотримання на практиці процесу агрегування дасть змогу формувати інноваторів відповідно до запитів мікрорівня в рамках програм регіонального розвитку (мезорівень). У свою чергу, інноваційний розвиток мезорівня здійснюватиметься в межах загальної стратегії інноватизації національної економіки, яка враховує тенденції інноваційної глобалізації. **Практична значущість результатів дослідження.** Запропоновано авторське розуміння економічної парадигми інноваційної економіки на основі біфуркаційного розвитку та ціннісно-ментальної і творчо-розбудовчої людської діяльності. Зроблено висновок про те, що провідну роль у даній парадигмі відіграють наука та знання. Техніка в економічній парадигмі інноваційної економіки орієнтується на наукові відкриття. Ці наукові відкриття стають вихідною базою для створення нових галузей виробництва. Інноваційне підприємництво та технологічний базис дозволяють сформувати нову структуру економіки та виробництва. Доведено, що використання термінів «біфуркаційний шлях розвитку», «точка біфуркації» та «біфуркаційний період», у рамках даної парадигми, є прийнятним і допустимим. Пов'язано це з тим, що під час біфуркаційного періоду в інноваційній системі є три можливих типи траєкторії подальшого розвитку: руйнування, прогресивний або регресивний розвиток.

Ключові слова: теорії інновацій, концепція антропоцентризму, інноваційна економіка, рівень економічної агрегації, економічна парадигма інноваційного розвитку, біфуркаційний період.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. У світовому господарстві формується нова парадигма економічного росту на основі використання інновацій і знань як головних економічних ресурсів, а науково-технічний прогрес (НТП) змінює масштаби та структуру виробництва, здійснюючи потужний вплив на стан економіки.

Досвід економічно розвинених країн світу свідчить, що економічний прогрес суспільства в основному забезпечується за рахунок інновацій, які є результатом поєднання можливостей НТП з економічними потребами. НТП є досить складним технологічним, науковим та соціально-економічним процесом. НТП органічно поєднує розвиток науки й техніки.

Перетворення науки в безпосередню виробничу силу означає, що кожний наступний крок у розвитку техніки базується на попередніх наукових розробках. Отже, технічний прогрес стає матеріалізацією прогресу наукового та є важливим фактором економічного розвитку.

Інноваційний процес об'єднує економіку, техніку, освіту, науку, управління та підприємництво. Його межі – від зародження ідеї до її комерціалізації, тобто повний комплекс відносин: виробництво → обмін → споживання. З цих причин є потреба в розгляді та ґрунтовному вивченні генези концепцій теорії інновацій та розкритті наукових уявлень про основи формування, становлення і розвитку інноваційної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пізнання нового та роль інновацій в економічному розвитку мають місце в наукових працях Т. Веблена, В. Зомбарта, В. Мітачерліча, Г. Менша, Р. Фостера [1–5]. На сучасне розуміння процесів формування та розвитку інноваційної економіки здійснили потужний вплив праці П. Друкера, М. Кондратьєва, Ф. Малерба, Р. Нельсона, Л. Орсеніго, М. Портера, Е. Петерса, Дж. Стігліца, М. Туган-Барановського, С. Уінтера, Й. Шумпетера [6–15].

У виборі наукового обґрунтування теоретичної конструкції статті значну роль відіграли фундаментальні роботи учених, серед яких: В. Байнева, В. Бранський, М. Блауг, В. Делія, Е. Лунева, А. Марков, І. Пригожин, В. Решетило, С. Степаненко, Е. Сугрובה [16–25], а в її практичній аргументації, насамперед, роботи

таких учених: Г. Іцковіц, Г. Клейнер, М. Ларанья, К. Перес, Е. Уараб, К. Фланаганба, Г. Хосперс, Г. Чесбро [26–30].

Значний внесок у дослідження теорії інновацій та проблем формування інноваційної економіки належить таким відомим українським ученим-економістам, як В. Вишневський, В. Дементьев, Ю. Зайцев, С. Івашина, О. Катигрובה, О. Москаленко, О. Пархоменко [31–34]. Та все ж, залишається недостатньо розкритим наукове уявлення про основи становлення інноваційної економіки, яке б визначало практичну реалізацію теорій, концепцій та парадигми інноваційного розвитку.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є: дослідження генези концепцій теорії інновацій та розкриття їх змісту; обґрунтування існуючих теорій інновації відповідно до рівнів управління в інноваційній економіці, а саме: мегарівень, макрорівень, мезорівень, мікрорівень, нанорівень; авторське розуміння економічної парадигми інноваційної економіки на основі біфуркаційного розвитку та ціннісно-ментальної і творчо-розбудовчої людської діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. З появою нових технологій відбулися значні зрушення в усіх сферах економічного життя суспільства. Це стосується змін у механізмі та траєкторії економічного прогресу на основі зростання частки інноваційно-інформаційного сектора, який став потужним джерелом, що генерує соціально-економічний розвиток, його динаміку та ріст. А інформація стала самостійним ресурсом зі своєю цінністю.

Французький філософ, учений-математик, академік Ніколя де Кондорсе (Nicolas de Condorcet) ще у XVIII ст. писав: «...прогрес наук забезпечує прогрес промисловості, який сам потім прискорює наукові успіхи і цей взаємний вплив, дія якого відновлюється, має бути зарахований до найбільш дієвих причин вдосконалення людського роду» [35; 36, с. 10; 37].

Фундаментальною теоретико-методологічною основою дослідження інноваційного розвитку економіки слугує теорія великих циклів економічної кон'юнктури російського вченого М. Кондратьєва та теорія інновацій австрійського науковця-економіста Й. Шумпетера

(J. Schumpeter), розвинуті сучасними закордонними й українськими вченими, дослідниками.

Уперше роль технологічних змін як елемента нового економічного імпульсу розвитку виділив Й. Шумпетер. Він був першим, хто відвів інновації роль генератора прибутку та обґрунтував модель інноваційного розвитку економічної системи на основі аналізу взаємодії системних, структурних і циклічних факторів.

Інновації, нововведення та підприємництво в його системі поглядів набувають нового звучання як фактори економічного зростання. На думку вченого, поширення нововведень та економічне новаторство, тобто підприємництво, визначають економічну динаміку. У центрі теорії економічного розвитку Й. Шумпетера знаходиться фігура підприємця-новатора, як творця нових комбінацій факторів виробництва, нових продуктів, нових ринків, нових технологій [15, с. 170].

Передбачення інноваційного розвитку базується на основі врахування взаємодії закономірностей статичності (визначеної пропорції у функціонуванні систем, у тому числі й економічних), циклічної динаміки (поєднання середньострокових, довгострокових – кондратьєвських і максимально довгострокових цивілізаційних циклів та криз, що виникають на їх перетині) й соціогенетики (закономірностей спадковості, мінливості та відбору в динаміці технологічних і соціально-економічних систем).

Свого часу М. Кондратьєв, обґрунтувавши теорію великих циклів кон'юнктури, пов'язував перехід до нового циклу з хвилями винаходів і нововведень. Він розрізняв моменти появи великих і значущих винаходів і моменти їх застосування у практиці виробництва (технологічні нововведення). М. Кондратьєв уважав, що на підйомі кожної хвилі великого циклу відбуваються відчутні зміни в економічному житті суспільства, що втілюються у значних змінах техніки, яким передують технічні відкриття. Науковець установив, що перед початком росту хвилі кожного великого циклу в техніці й технології виробництва, відбуваються глибокі зміни на основі появи принципово нових винаходів, відкриттів і радикальних нововведень. Вони характеризують етапи зміни поколінь базових технологій у виробництві. При цьому інновації з'являються групами

(кластерами) [7].

Розвиваючи ідеї М. Кондратьєва, Й. Шумпетер безпосередньо пов'язав економічні цикли із хвилями споживацьких і технологічних інновацій. На його думку, саме інновації є основним фактором, що викликає динамічні зміни хвилеподібного характеру в економіці (теорія мультициклічності). Він визначив нововведення як зміни в технології та управлінні, нові комбінації використання ресурсів. Сполучною ланкою між винахідником та інноваціями є підприємець. Й. Шумпетер обґрунтував важливість кредиту для комерціалізації інноваційної діяльності й вивів економічні інновації на роль головного джерела прибутку.

Послідовниками наукових ідей Й. Шумпетера є німецькі економісти В. Зомбарт (W. Sombart) [2] та В. Мітчерліх (W. Mitscherlich) [3]. У своїх працях вони виходили з того, що капіталістичне підприємство є клітиною господарської системи. На їх думку, основним носієм НТП є підприємець, завдання якого – просування технічних новинок на ринок, що й характеризує його як носія інновацій та технічного прогресу.

Цієї концепції дотримується американський учений П. Друкер (P. Drucker) [6]. Науковець наполягає, що інноваційність є особливим інструментом підприємництва. Його новаторство полягає в тому, щоб знайти в існуючих ресурсах нові якості з метою створення нових благ. Саме у процесі нововведення створюються нові ресурси.

Сучасні економічні методи дозволяють виділити 1 380 видів циклів, які мають відношення до економіки. Однак, лише чотири з них мають теоретичне і практичне значення, а саме: цикли товарно-матеріальних запасів Дж. Кітчичина; цикли інвестицій в машини й обладнання К. Жугляра; будівельні цикли С. Кузнеця (S. Kuznets) тривалістю 15–22 років; великі цикли М. Кондратьєва. Тривалість сучасної довгої хвилі, на думку вчених, у період 1985–2035 рр. пов'язана з досягненнями у сфері мікроелектроніки, інформатики, біотехнології, генної інженерії, супутникового зв'язку, освоєння космічного простору, нових видів енергії, матеріалів.

Нове економічне піднесення в рамках великих циклів, зазвичай, розпочинається, коли накопичуються важливі відкриття і винаходи, що не знайшли застосування в умовах так званої

«в'ялої кон'юнктури» та утворилися резерви вільних капіталів, готові фінансувати піднесення. Разом із тим це може відбуватися і внаслідок низького рівня прибутку та високих витрат, що змушують підприємців залучати нові технології.

Найбільш сприятливим періодом для появи технологічних новацій є наступна за економічною кризою депресія. Саме депресія посилює потребу в інноваціях як засобі виходу із кризи. Якщо в період піднесення економіки нові ідеї можуть «зачекати» (бо їх втілення сприяє дестабілізації відносно стійкої економіки), то в період спаду інновації виступають в якості засобів, що сприяють виходу із кризи.

Теорію циклів і криз розробляв також український вчений М. Туган-Барановський. У своїх роботах він, узявши за основу економічні кризи виробництва, заклав тенденцію розвитку основ середньострокових економічних циклів і довів, що «фази промислових циклів визначаються законами інвестування». Науковець зауважував, що роки створення основного капіталу є часом загального пожвавлення капіталістичного господарства. Ріст виробництва в одній галузі посилює споживання товарів в іншій. Отже, такі явища приймають системний характер, ведуть до загального економічного росту. Але, коли потреба у предметах праці починає себе вичерпувати, то відбувається перетворення часткового перевиробництва в загальне [14; 38, с. 1276].

Німецький вчений Г. Менш (G. Mensch) (якого сучасна наука називає «німецьким патріархом інновацій») у своїй книзі «Технологічний пат: інновації визначають депресію» [4] виклав свої спостереження і теорію розвитку кон'юнктури, інновацій та стартових підприємств. Науковець провів аналіз відібраних ним 112 великих інновацій за період із середини XVIII ст. до 60-х рр. XX ст. На основі цього аналізу він установив, що якщо винаходи розподіляються в часі порівняно рівномірно, то масштабне освоєння технічних інновацій відбувається на підвищенні хвилі циклів Кондратьєва. Відстань між центрами хвиль інновацій і хвиль винаходів становить близько 55 років.

Г. Менш пояснював, що нерівномірність інноваційної активності з'являється у зв'язку із внутрішніми особливостями функціонування ринкової економіки. Орієнтуючись на поточний прибуток, підприємств недооцінює

довгострокові можливості технічного розвитку, керуючись економічною кон'юнктурою. І лише внаслідок різкого падіння ефективності інвестицій в основні галузі, коли вже накопичені значні надлишкові потужності й уникнути входження економіки до фази глибокої затяжної депресії не вдається, відбувається впровадження радикальних інновацій. У фазі депресії впровадження базових інновацій стає єдиним правильним рішенням та можливістю прибуткового інвестування. Таким чином, своїми дослідженнями Г. Менш довів, що депресія відіграє роль генератора умов для появи інновацій, які складають технологічний базис нової «довгої хвилі». У своїх дослідженнях він дійшов висновку, що коли базисні нововведення вичерпують свій потенціал, виникає ситуація «технологічного пату», яка визначає застій в економічному розвитку [4, с. 14].

Американський економіст Р. Фостер (R. Foster) поділяв концепцію Г. Менша й наполягав на тому, що для аналізу інноваційної діяльності та науково-технічного прогнозування варто використовувати динаміку циклів. Нові технології – це раптовість, а не запрограмований процес, тому для розуміння динаміки технологічної кон'юнктури (зміни однієї технології на іншу) важливою є ідея технологічної межі та технологічного розриву [5, с. 10].

«Технологічні нововведення – одна з основних причин хвилювань і турбот тих, хто здійснює управління виробництвом, – пише Р. Фостер, – погано, коли нововведень немає, хвилююче та клопітно, коли вони є» [5, с. 3–4]. «Введення нововведень – це індивідуальний процес, який не піддається управлінню або плануванню... нововведення пов'язані з ризиком, більшим ризиком, ніж захист позицій, які займає компанія» [5, с. 30]. Тобто, будь-яка компанія (інститут-організація чи установа) залежать від технологічних революцій та піддаються їх впливу.

Венесуельська дослідниця К. Перес (C. Perez) визначає технологічну революцію, як «потужний кластер нових та динамічних технологій, продуктів та галузей, який здатний викликати піднесення в економіці і довгострокову тенденцію до розвитку... це сукупність взаємопов'язаних технічних інновацій, що включає важливий маловитратний ресурс широкого застосування – часто джерело енергії, іноді ключовий матеріал, а також нові про-

дукти і процеси та нову інфраструктуру» [28, с. 30].

Концепцію Г. Менша та Р. Фостера поділяв німецький дослідник А. Кляйнкнехт (A. Kliainknekht) [17], розвиваючи ідею впливу депресивного стану економіки на виникнення інновацій. Він показав, що в основі переходу до нових «довгих хвиль» в економічному розвитку знаходяться групи (кластери) базових інновацій. Ці інновації широко застосовуються в періоди депресій і допомагають вийти із кризи.

На наш погляд, дослідження німецьких учених цікаві тим, що можуть бути покладені в основу розробки довгострокової інноваційної стратегії країни та регіону. Аналіз механізму нерівномірності економічного росту та орієнтир на довгострокові можливості використання інновацій наглядно демонструють особливу роль депресії у формуванні траєкторії соціально-економічного розвитку. Саме депресія виконує роль генератора нововведень, який складає технологічний базис подальшого етапу економічного росту. У цій фазі ринкова стратегія підприємницької поведінки, яка пов'язана із збільшенням прибутку, змінюється стратегією мінімізації витрат і зменшення невизначеності, що наразі є актуальним для всієї країни та регіонів.

Концепція інноваційних систем отримала розвиток у перших наукових працях Р. Нельсона (R. Nelson), Б. Лундвалла (B. Lundvall), К. Фрімена (C. Freeman). Вони заклали теоретичний фундамент державного стимулювання інноваційних процесів в умовах стабільного й ефективного інституційного середовища та домінуючої мережевої моделі взаємодії.

К. Фрімен провів аналіз появи організаційних інновацій під впливом депресії і показав, що депресія швидше пригнічує, ніж прискорює впровадження інновацій. На його думку, більш доцільне пояснення ролі депресії – її непряме значення. У період депресії збільшується соціальна напруга, а її зняття потребує різного роду змін, що створює сприятливі можливості для організаційних інновацій. У свою чергу, організаційні інновації створюють умови для зміни технологічної структури економіки, готуючи базу для технологічних інновацій, тому, на думку дослідника, «шторм» інновацій відбувається під час фаз поживавлення та буму.

Концепція інноваційного розвитку інтегро-

ваних структур пов'язана з реформуванням економічного механізму управління організації. Такий механізм сприяє росту виробництва, покращення фінансового стану самої організації, її працівників та галузі в цілому. Під час інноваційного розвитку формується основа виробничого процесу на всіх рівнях виробництва. Це відбувається за рахунок освоєння високих технологій, структурної спрямованості інноваційної діяльності у країні та узгодженої інтегральної політики. Інновація та інтеграція – це два взаємопов'язаних економічних процеси, які сприяють становленню високотехнологічних і гранично адаптованих організацій до стабільного економічного зростання на основних рівнях (макро-, мезо-, мікро-) національної економіки [25, с. 13].

Близькою в ідейному відношенні до теорії великих циклів М. Кондратьєва є теорія просторової дифузії інновацій шведського науковця Т. Хегерстранда (T. Hagerstrand). Він у своїй книзі «Дифузія інновацій як просторовий процес» [21] розвинув теорію розміщення на основі процесу створення і розповсюдження інновацій (нововведень) з позиції просторово-часової динаміки. Вона відображає хвилеподібний характер дифузії генерації нововведень, коли одна генерація (покоління) інновації має чотири стадії: виникнення, дифузія, накопичення, насичення. Дифузія, тобто поширення, розповсюдження територіально різних економічних інновацій (нових видів продукції, технології, організаційного досвіду) може, на його думку, бути трьох типів: дифузія розширення (інновація розповсюджується за всіма напрямками); дифузія переміщення (розповсюдження за визначеним напрямком); змішаний тип.

Т. Хегерстранд у своїх дослідженнях указував на те, що територіальна дифузія інновацій має конкретні закони розповсюдження і може бути змодельована. Ми погоджуємося з його думкою щодо дифузії інновацій як вирішального фактора у визначенні соціального ефекту (перш за все, міграційного) для центр-периферійних відносин. Заслужують на увагу його роздуми щодо швидкості дифузії. Він довів, що вона залежить не від геометричної відстані, а від трансляційної здатності окремих міст, через які вона здійснюється, та від інтенсивності й ефективності контактів між людьми.

З теорією дифузії інновацій тісно пов'язана

теорія регіонального життєвого циклу, в який виробництво товарів розглядається як стадійний процес: поява нового продукту, зростання обсягів його виробництва, зрілість (насиченість), скорочення обсягів виробництва. Так, на стадії появи нових продуктів (інновацій) найбільш сприятливими місцями для їх розміщення є великі міста, оскільки в них існує потреба у великій кількості персональних контактів. Виробництво може знаходитись і в периферійних районах, але ж за стадією насичення починається скорочення обсягів виробництва, до появи інших інновацій у великих містах. Відповідно до даної теорії, територіальна економічна політика повинна концентруватися та фокусуватися на створенні сприятливих умов для інноваційної стадії на найменш розвинених територіях, тобто йдеться про створення освітніх і наукових центрів на зразок технопарку, технополісу, наукового міста [39, с. 83].

Своє бачення технологічного режиму як особливо значущого середовища знань, у якому працює фірма, запропонували науковці Ф. Малерба (F. Malerba) і Л. Орсеніго (L. Orsenigo) [8; 9]. Вони виділили такі параметри технологічних режимів:

- характеристика знань (рівень особливостей, артикульованості та доступності знань);
- технологічні можливості (потенційна віддача від інвестицій у науково-дослідні розробки);
- кумулятивність (ступінь, у якому існуючі технологічні знання визначають майбутні відкриття);
- умови встановлення інноваційної ренти (відображають можливості отримання інноваційних доходів завдяки захисту інновацій від імітацій за допомогою патентів, режиму комерційної таємниці).

Уважаємо, що формування нової економічної парадигми на сучасному етапі еволюції суспільства не може базуватись лише на технократичних принципах. Її важливою складовою є гуманізаційний аспект, що відображає високий рівень зрілості процесу соціально-економічного розвитку. Як зауважує білоруський економіст В. Байнев, у нових умовах господарювання стає неприпустимим використання найманої праці лише в якості купованого на ринку виробничого ресурсу. «Якщо рівень розвитку будь-якого суспільства визна-

чати лише рівнем досягнутої продуктивності праці... в такому випадку виходить, що в ринковій економіці виробнича діяльність та праця не просто некорисні, але й антикорисні» [16, с. 14–15].

У результаті змінюється сама ідеологія формування парадигми соціально-економічного розвитку. Уперше на рівні суспільної свідомості людина з базового фактора виробництва перетворюється в центральну фігуру буття. Економічний ріст, що розглядався в індустріальній економіці в якості цільової функції, реверсується в ресурсну базу його гармонійного розвитку – умову росту суспільного добробуту. В основу підвищення продуктивності праці покладається вже не «погонна система експлуатації робітників», а їх новаторська діяльність, що забезпечує інтенсивний характер економічного росту та можливість самореалізації людини як творчої особистості. Ефективність же інвестицій оцінюється за ростом людського/соціального капіталу [21, с. 28].

У своїй праці «Відкриті інновації. Створення прибуткових технологій» [30] професор Каліфорнійського університету Г. Чесбро (H. Chesbrough) запропонував парадигму закритих і відкритих інновацій. Нові підходи ефективної інноваційної діяльності він називає «відкритими інноваціями», розуміючи, що під час управління інноваційними процесами організаціям не слід «закриватися» на внутрішньому середовищі. Порівнюючи особливості інноваційної діяльності, яка здійснюється на принципах відкритості та закритості, науковець демонструє контрастність старих і нових підходів до розробки й реалізації інновацій.

Поряд із порівняльним описом старих підвалин і нових підходів до реалізації нововведень, Г. Чесбро наводить схему відкритих та закритих інновацій. Відкриті інновації – це нова структура організації інноваційних процесів, переміщення їх за межі у відкрите, вільне поле розповсюдження трансферів високих технологій, нові організаційні форми інтеграції наукомістких комерціалізованих технологій для роботи на глобальних ринках [40, с. 117].

Досліджуючи моделі відкритих і закритих інновацій, Г. Чесбро особливу увагу приділив такому питанню – як без допомоги центральних лабораторій промислових підприємств (які мали ключове значення для інновацій в

минулому) відбувається сьогодні дифузія технологій на основі об'єднання зусиль університетів, лабораторій, стартап компаній, постачальників, споживачів, галузевих консорціумів. Закриваючись на внутрішньому середовищі, компанія витрачає свої ресурси, дублюючи інноваційні розробки. Приховуючи результати проведених досліджень, організації недоотримують прибуток, на відміну від тих компаній, які дозволяють іншим суб'єктам господарювання використовувати власні технології [41, с. 74].

Технологічні інновації вважав головним фактором економічного розвитку американський економіст Т. Веблен (T. Veblen) [1]. Позитивний відбір він називав «кумулятивною причинністю» та називав його головною ендегенною рушійною силою нескінченного процесу змін. Економіст уважав, що складна система включає в себе консервативну підсистему (яка спеціалізується на збереженні накопичених ознак), а також інноваційну, яка здатна видозмінювати їх. З цих причин, такій системі притаманна еволюційна стійкість, здатність до виживання, більш швидкої адаптації до змін середовища. У зв'язку з цим, наприкінці ХХ ст. вченими було розроблено ряд моделей інституціонально-еволюційної теорії, які пояснюють розвиток економічної системи результатами інноваційної діяльності [19, с. 18].

Першими, хто виділив в економічній еволюції два протилежних процеси – мінливість (змінність) і відбір (подібно до біологічних мутацій та дарвінівського відбору), були Р. Нельсон і С. Уінтер. На їх думку, цей процес здійснюється у масштабах усієї економіки, допускаючи розвиток і зміну техніко-технологічної парадигми, розповсюджуючись й на більш низькі ієрархічні рівні «переломних точок» у розвитку технологічної системи. Цікавим є трактування ними змісту «індивідуальних умінь», під якими Р. Нельсон і С. Уінтер розуміють можливість здійснювати послідовність скоординованих дій, у результаті чого досягається мета, за умови, що ці дії виконуються в нормальних обставинах [10, с. 110].

Досліджуючи генезис формування теорії інновацій, не можна не врахувати появу теорії самоорганізації (І. Пригожин (I. Prigogine), І. Стенгерс (I. Stengers [22]) і синергетики (Г. Хакен (H. Haken) [42]). Відповідно до теорії самоорганізації, інноваційна активність за-

безпечується лише за умови гнучкості структури. З цієї причини самоорганізація системи починається з формування структури, у якій кожному джерелу зовнішніх імпульсів відповідає елемент, що генерує внутрішні інновації. На наступному етапі система еволюціонує в напрямі більш впорядкованого стану, що досягається під впливом боротьби за існування. Окрім цього, формується додатковий ієрархічний рівень, на якому замикається контур зворотного зв'язку із зовнішнім середовищем [19, с. 17].

Модель потрійної спіралі професора Стенфордського університету Г. Етцковіца (H. Etzkowitz's) є прикладом гармонійного поєднання організації і самоорганізації в інноваційних процесах. Держава, визначаючи правила гри економічних суб'єктів, підтримуючи інституціональні перетворення, здійснює вплив на інноваційний процес. «Бізнес, академічні університети й інститути, взаємодіючи одне з одним у процесі генерації і комерціалізації інновацій, показують приклад самоорганізації» [43, с. 79–80].

Цікавою є думка російського науковця О. Луневої, яка представлена в її праці «Від економіки «збирання» – до інноваційної економіки «творчих змістів». На її думку, «...в системі діалектичної єдності людини і економіки, активним началом є саме людина, як наслідок, в економічній науці слід виходити з первинної економічної свідомості відносно економічної матерії і речових форм господарської реальності. ...Затребуване та використовуване знання про те, як формувати творчі якості або гуманістичну спрямованість ціннісно-змістових основ, може бути визначено як творчо-змістовий або духовно-моральний капітал суб'єкта» [20, с. 14].

Ми погоджуємося з думкою О. Луневої про те, що, виходячи з вищезазначених позицій, формується імператив методології економічного антропоцентризму (з грец. «antropus» – «людина» і лат. «centrum» – «центр»), відповідно до якого людина є завершенням еволюції світобудови. Суть його полягає в тому, що центр Всесвіту переноситься від проблем світогляду до конкретних проблем людини... людина є центром і найвищою метою Всесвіту [44, с. 35]). Даний імператив адекватний та релевантний вимогам зростаючої актуалізації не тільки знань, цілей та мотивів людини в сучас-

ному індивідуальному й суспільному відтворенні, але і його ціннісно-змістових моделей і конструкторів.

Наукові ідеї О. Луневої поділяє український науковець Ю. Зайцев. Він у своїх працях наголошує на тому, що сьогодні ми спостерігаємо «подолання безсуб'єктного, позаособистісного розвитку економічних процесів та явищ... створення людиноцентричного господарського механізму... становлення багатомірності й складності економічного життя» [31; 32, с. 80].

Людиноцентричного підходу під час дослідження інституціонального аналізу економічних систем притримується і ще один український професор С. Степаненко [24, с. 237]. Отже, у процесі формування інноваційної економіки базовою рушійною силою, «центром» є саме людина-новатор, творчий індивідуум з інноваційним мисленням і новими цінностями.

Науковці наголошують на тому, що в сучасних умовах необхідно не лише забезпечити високі темпи економічного росту, але й надати йому творчу, гуманістичну спрямованість, для чого потрібна відповідна соціально-економічна якість ціннісно-змістових або творчорозбудовчих основ людської діяльності. Звідси виникає імператив «ціннісно-ментально-змістової» економіки або економіки «творчих змістів», яка потребує свого опису, категоріального апарату, факторів розвитку. О. Лунева допускає, що знання про те, як формувати й розвивати гуманістично-спрямовані цінності, ментальні та змістові основи господарської динаміки, може бути визначено як свідомозмістовий або духовно-моральний капітал суб'єкта (особистості, корпорації, суспільства в цілому). Схематично рівні економічної динаміки в рамках концепції економічного антропоцентризму показано на рис. 1.

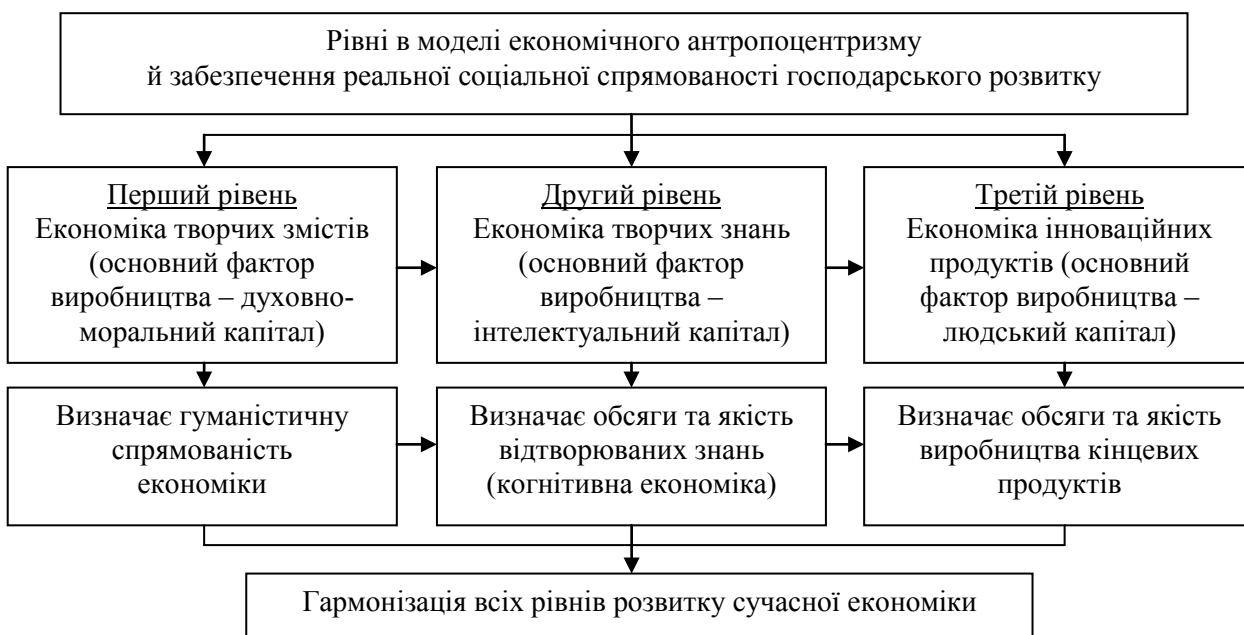

Рис. 1. Рівні концентрованої господарської моделі в рамках концепції економічного антропоцентризму за О. Луневою [20]

Зі схеми видно, що формування інноваційної економіки або розвинене відтворення економічно продуктивних інновацій має своєю основою не лише відповідне відтворення інноваційних знань, але й відтворення творчих економічних змістів. Вони, у свою чергу, визначають основи якісних характеристик когнітивної економіки та економіки кінцевих продуктів. «... Про роль і значення людини в сучасній господарській діяльності говорить й формування динамічно-

змістової системи її запланованої економічної діяльності. Вона включає своєрідний набір компонентів, у яких фокусуються найбільш важливі якості і стан людини» [20, с. 15].

Відображені рівні моделі економічного антропоцентризму «вписуються» в системно-інтеграційну теоретико-методологічну парадигму, що розробляється сучасними вченими. Відповідно до неї, системний аналіз в економіці органічно поєднує в собі різні підсистеми та вклю-

час такі елементи: система середовища, система процесу, система проекту й система об'єкта [20; 26; 45].

Як доповнення до системно-інтеграційного підходу в дослідженні сучасної економіки та її господарських структур, є сенс позиціонувати системно-міждисциплінарний концепт. Відповідно до цього концепту, соціально-економічні явища розглядаються через «загальноекономічну призму», у якій можуть використовуватися методи та аналітичні інструменти як гуманітарних і суспільних, так і природничих дисциплін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Веблен Т. Теория праздного класса / Т. Веблен ; пер. с англ., вступ. ст. С. Г. Сорокиной ; общ. ред. В. В. Мотылевой. – Москва : Прогресс, 1984. – 367 с.
2. Зомбарт В. С. Современный капитализм : в 3 т. : пер. с нем. / В. С. Зомбарт. – Москва : Госиздат, 1928–1931.
3. Mitscherlich W. Der Wirtschaftliche Fortschritt. Sein Verlauf und Wesen / W. Mitscherlich. – Hirschfeld ; Leipzig, 1910. – 8°, VIII SS., 1 Bl. – 262 SS. 1 Bl. – Orig. broschur.
4. Mensch G. Stalemate in Technology: Innovation Overcame the Depression / G. Mensch. – Cambridge (Mass.) : [s. n.], 1979. – 247 p.
5. Фостер Р. Обновление производства: атакующие выигрывают / Р. Фостер ; общ. ред. и вступ. ст. В. Н. Данилова-Данильяна ; пер. с англ. В. А. Спичкин, М. З. Штернгарц. – Москва : Прогресс, 1987. – 272 с.
6. Друкер П. Посткапиталистическое общество. Новая постиндустриальная волна на Западе / П. Друкер. – Москва : Academia, 1999. – 412 с.
7. Кондратьев Н. Д. Основы проблемы экономической динамики / Н. Д. Кондратьев. – Москва : Наука, 1991. – 214 с.
8. Malerba F. Schumpeterian Patterns of Innovation / F. Malerba, L. Orsenigo // Cambridge Journal of Economics. – 1995. – Vol. 19 (1). – P. 47–65.
9. Malerba F. Technological Regimes and Firm Behavior / F. Malerba, L. Orsenigo // Industrial and Corporate Change. – 1993. – № 2. – P. 45–74.
10. Нельсон Р. Р. Эволюционная теория экономических изменений / Р. Р. Нельсон, С. Дж. Уинтер ; пер. с англ. М. Я. Каждана. – Москва : Дело, 2002. – 536 с.
11. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер ; пер. с англ. под ред. и с предисл. В. Д. Щетинина. – Москва : Международ. отношения, 1993. – 896 с.
12. Петерс Э. Хаос и порядок на рынках капитала. Новый аналитический взгляд на цикличность, цены и изменчивость рынка / Э. Петерс. – Москва : Мир, 2000. – 336 с.
13. Стиглиц Дж. Ю. Экономика государственного сектора / Дж. Ю. Стиглиц ; пер. с англ. Е. Э. Куманиной, Г. М. Куманина. – Москва : Изд-во МГУ : ИНФРА-М, 1997. – 720 с.
14. Туган-Барановский М. И. Периодические промышленные кризисы / М. И. Туган-Барановский. – Москва : Наука, 1997. – 574 с.
15. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер. – Москва : Прогресс, 1982. – 431 с.
16. Байнев В. Ф. Новая экономика: условия и неотложные задачи ее формирования в странах бывшего СССР / В. Ф. Байнев // Новая экономика. – 2008. – № 9–10. – С. 3–25.
17. Бранский В. П. Социальная синергетика как постмодернистская философия истории / В. П. Бранский // Общественные науки и современность. – 1999. – № 6. – С. 117–127.
18. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе / М. Блауг. – Москва : Дело, 1994. – 720 с.
19. Делия В. П. Инновационная экономика и устойчивое развитие : монография / В. П. Делия. – Балашиха : Де-По, 2011. – 256 с.
20. Лунева Е. В. От экономики «собираательства»

- к инновационной экономике «созидательных смыслов» / Е. В. Лунова // *Инновации и инвестиции*. – 2011. – № 3. – С. 14–20.
21. Марков А. В. Институциональная трансформация социально-экономической парадигмы цивилизационного развития / А. В. Марков // *Инновации*. – 2012. – № 7 (165). – С. 26–31.
22. Пригожин И. Порядок из хаоса / И. Пригожин, И. Стенгерс ; пер. с англ. В. И. Аршинова (ред.) и др. – Москва : Комкнига, 2005. – 294 с.
23. Решетило В. П. Бифуркационный характер институциональных изменений социально-экономических систем переходного типа / В. П. Решетило // *Экономическая теория*. – 2007. – № 4. – С. 49–58.
24. Степаненко С. В. Институциональный анализ экономических систем (проблемы методологии) : монография / С. В. Степаненко. – Киев : КНЕУ, 2008. – 312 с.
25. Сугрובה Е. Б. Концепция и принципы инновационного развития интегрированных структур / Е. Б. Сугрובה // *Инновации и инвестиции*. – 2010. – № 4. – С. 11–13.
26. Клейнер Г. Б. Системный ресурс экономики / Г. Б. Клейнер // *Вопросы экономики*. – 2011. – № 1. – С. 89–101.
27. Laranja M. Policies for science, technology and innovation: Translating rationales into regional policies in a multi-level setting / M. Laranja, E. Uyarrab, K. Flanagan // *Research Policy*. – 2008. – № 37. – P. 823–835.
28. Перес К. Технологические революции и финансовый капитал. Динамика пузырей и периодов процветания / Карлота Перес ; пер. с англ. Ф. В. Маевского. – Москва : Изд. дом «Дело» РАНХиГС, 2013. – 232 с.
29. Hospers G. J. Joseph Schumpeter and His legacy in Innovation Studies / G. J. Hospers // *Knowledge, Technology & Policy*. – 2005. – Vol. 18, № 3. – P. 20–37.
30. Чесбро Г. Открытые инновации / Г. Чесбро ; пер. с англ. В. Н. Егорова. – Москва : Поколение, 2007. – 336 с.
31. Зайцев Ю. К. Людиноцентричная парадигма современной экономики как условия сталого развития общества [Электронный ресурс] / Ю. К. Зайцев // *Эффективная экономика*. – 2013. – № 2. – Режим доступа: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2289> (дата обращения: 2.06.2015). – Назва з екрана.
32. Зайцев Ю. К. Диалектика формирования, функционирования и развития двух полюсов экономической теории в XX – на начало XXI ст. / Ю. К. Зайцев // *Европейский вектор экономического развития*. – 2012. – Вып. 2 (13). – С. 77–81.
33. Катигрובה О. В. Институционализация инновационного развития в условиях рыночной трансформации : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.01 / О. В. Катигрובה ; КНУ ім. Т. Шевченка. – Київ, 2009. – 20 с.
34. Москаленко О. М. Институциональные факторы формирования инновационной экономики : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.01 / О. М. Москаленко ; КНЕУ. – Київ, 2009. – 20 с.
35. Французский материализм XVIII века. Учение об обществе : хрестоматия / П. Гольбах, К. Гельвеций, П. Кабанис, А. Барнав, Ж. Кондорсе. – 2-е изд. – Москва : Либроком, 2011. – 264 с.
36. Инновационный менеджмент : учеб. пособие / под ред. В. М. Аньшина, А. А. Дагаева. – Москва : Дело, 2003. – 528 с.
37. Институциональная экономика : новая институциональная экономическая теория : учебник / под ред. А. А. Аузан. – Москва : ИНФРА-М, 2007. – 416 с.
38. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. – 7-е изд., доп. – Москва : Ин-т новой экономики, 2010. – 1472 с.
39. Милькина И. В. Теоретические основы формирования стратегии инновационного развития территорий / И. В. Милькина // *Инновации*. – 2007. – № 10 (108). – С. 81–87.
40. Федоров В. К. О безусловных принципах и противоречиях развития открытых инноваций / В. К. Федоров, И. К. Епанешникова, А. Н. Ганза // *Инновации*. – 2010. – № 7 (141). – С. 116–119.

41. Трифилова А. А. «Открытые инновации» парадигма современного инновационного менеджмента / А. А. Трифилова // Инновации. – 2008. – № 1 (111). – С. 73–77.
42. Хакен Г. Информация и самоорганизация: макроскопический подход к сложным системам : пер. с англ. / Г. Хакен. – Москва : КомКнига, 2005. – 245 с.
43. Ерохина Е. А. Концепции самоорганизации как новая методология исследования экономических систем / Е. А. Ерохина // Инновации. – 2011. – № 4 (150). – С. 79–84.
44. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та СД) / за ред. В. Т. Бусел. – Київ: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
45. Инновационное развитие: экономика, интеллектуальные ресурсы, управление знаниями / Б. З. Мильнер, В. Л. Макаров, В. И. Маевский и др. ; под ред. Б. З. Мильнера. – Москва : ИНФРА-М, 2010. – 624 с.
7. Kondratyev, N. D. (1991). *Osnovy problemy ekonomichyeskoy dinamiki [Basics of problems of economic dynamics]*. Moscow : Nauka [in Russian].
8. Malerba, F. (1995). *Schumpeterian Patterns of Innovation*. Cambridge Journal of Economics, 19 (1), 47–65 [in English].
9. Malerba, F. & Orsenigo, L. (1993). *Technological Regimes and Firm Behavior*. Industrial and Corporate Change, 2, 45–74 [in English].
10. Nelson, R. R. & Uinter, S. J. (2002). *Evoljutsionnaya tyeoriya ekonomichyeskikh izmeneniy [An Evolutionary Theory of Economic Changes]*. (M. Ya. Kazhdana, Trans). Moscow : Dyelo [in Russian].
11. Porter, M. (1993). *Mezhdunarodnaya konkurenciya [International competition]*. V. D. Shchyetinina (Ed.), (V. D. Shchyetinina, Trans.). Moscow : Mezhdunarodnyye otnosheniya [in Russian].

REFERENCES

1. Veblen, T. (1984). *Teoriya prazdnogo klassa [The Theory of the Leisure Class]*. (S. G. Sorokina, Trans.). Moscow : Progress [in Russian].
2. Zombart, V. S. (1928–1931). *Sovryemyenny kapitalizm. [Contemporary capitalism]*. (Vols. 3). Moscow : Gosizdat [in Russian].
3. Mitscherlich, W. (1910). *Der Wirtschaftliche Fortschritt. Sein Verlauf und Wesen*. Hirschfeld; Leipzig [in German].
4. Mensch, G. (1979). *Stalemate in Technology: Innovation Overcame the Depression*. Cambridge [in English].
5. Foster, R. (1987). *Obnovlyeniye proizvodstva: atakuyushchiye vyigryvayut [Production update: attackers are win]*. V. N. Danilova-Danilyana (Ed.), (V. A. Spichkin & M. Z. Shterngarts, Trans.). Moscow : Progress [in Russian].
6. Druker, P. (1999). *Postkapitalistichyeskoye obshchestvo. Novaya postindustrialnaya volna na Zapadye [Post-capitalist society. New wave of post-industrial in the West]*. Moscow : Academia [in Russian].
12. Pyetyers, E. (2000). *Khaos i poryadok na rynkakh kapitala. Novyy analitichyeskiy vyglyad na tsiklichnost, tsyeny i izmyenchivost rynka [Chaos and order in capital markets. New analytical view of cyclicity, price and market volatility]*. Moscow : Mir [in Russian].
13. Stiglits, J. Yu. (1997). *Ekonomika gosudarstvennogo sektora [Economics of public sector]*. (E. E. Kumanina & G. M. Kumanin, Trans.). Moscow : Press of MSU: INFRA-M [in Russian].
14. Tugan-Baranovskyy, M. I. (1997). *Pyeriodichyeskiye promyshlyennyye krizisy [Periodic industrial crises]*. Moscow : Nauka [in Russian].
15. Shumpeter, Y. (1982) *Teoriya ekonomichyeskogo razvitiya (Isslyedovaniye pryedprinimatelskoy pribyli, kapitala, kredita, protsyenta i tsikla konyunktury [Theory of economic development (Research of business profits, capital, credit, interest and cycle of conjuncture)]*. Moscow : Progress [in Russian].
16. Baynev, V. F. (2008). *Novaya ekonomika: usloviya i nyeotlozhnyye zadachi yeye*

- formirovaniya v stranakh byvshyego SSSR [The new economy: conditions and pressing tasks of its formation in the countries of the former USSR]. *Nobaya ekonomika – New economy*, 9–10, 3–25 [in Russian].
17. Branskiy, V. P. (1999). Sotsialnaya sinergiya kak postmodyernistskaya filosofiya istorii [Social synergetic as a postmodern philosophy of history]. *Obshchyeestvennyye nauki i sovremennost – Social sciences and modernity*, 6, 117–127 [in Russian].
 18. Blaug, M. (1994). *Ekonomicheskaya mysl v retrospektivnyy [Economic thought in a retrospective]*. Moscow : Dyelo [in Russian].
 19. Dyeliya, V. P. (2011). *Innovatsionnaya ekonomika i ustoychivoye razvitiye [Innovative economy and sustainable development]*. Bala-shikha : De-Po [in Russian].
 20. Luneva, E. V. (2011). Ot ekonomiki “sobiratelstva” – k innovatsionnoy ekonomiky “sozidatelnykh smyslov” [From economy “collecting” – to an innovative economy of “creative meaning”]. *Innovatsii i investitsii – Innovations and investments*, 3, 14–20 [in Russian].
 21. Markov, A. V. (2012). Institucionalnaya transformatsiya sotsialno-ekonomicheskoy paradigmy tsivilizatsionnogo razvitiya [Institutional transformation of the socio-economic paradigm of civilizational development]. *Innovatsii – Innovations*, 7 (165), 26–31 [in Russian].
 22. Prigozhin, I. & Stengers, I. (2005). Poryadok iz khaosa [Order out of chaos]. (V. I. Arshinova, Trans). Moscow : Komkniga [in Russian].
 23. Reshetilo, V. P. (2007). Bifurkatsiyniy kharakter instyutitsiynykh zmin sotsialno-ekonomichnykh system perekhidnogo typu [Bifurcation nature of institutional changes of socio-economic systems in transitional type]. *Ekonomichna teoriia – Economic theory*, 4, 49–58 [in Ukrainian].
 24. Stepanenko, S. V. (2008). *Instyuttsionalnyi analiz ekonomichnykh system (problemy metodolohii) [Institutional analysis of economic systems (problems of methodology)]*. Kyiv : KNEU [in Ukrainian].
 25. Sugrobova, E. B. (2010). Kontsteptsiya i printsipy innovatsionnogo razvitiya integrirovannykh struktur [The concept and principles of innovative development of integrated structures]. *Innovatsii i investitsii – Innovations and investments*, 4, 11–13 [in Russian].
 26. Kleyner, G. B. (2011). Sistemyemnyy ryesus ekonomiki [System resource of the economy]. *Voprosy ekonomiki – Questions of the economy*, 1, 89–101 [in Russian].
 27. Laranjaa, M., Uyarrab, E. & Flanaganb, K. (2008). *Policies for science, technology and innovation: Translating rationales into regional policies in a multi-level setting*. *Research Policy*, 37, 823–835 [in English].
 28. Peres, K. (2013). *Tyehnologichyheskiye ryevolutsii i finansovyy kapital. Dinamika puzyryey i pyeriodov protsvyvetaniya [Technological revolutions and financial capital. Dynamics of bubbles and periods of prosperity]*. (F. V. Mavskiy, Trans.). Moscow : Dyelo [in Russian].
 29. Hospers, G. J. (2005). *Joseph Schumpeter and His legacy in Innovation Studies*. *Knowledge, Technology & Policy* (Vol. 18), 3, 20–37 [in English].
 30. Chesbro, G. (2007). *Otkrytye innovatsii [Open Innovations]*. (V. N. Egorova, Trans). Moscow : Generation [in Russian].
 31. Zaitsev, Yu. K. (2013). Liudynotsentrichna paradyhma suchasnoi ekonomiky yak umova staloho rozvytku suspilstva [Man-paradigm of modern economics as a condition for sustainable development of society]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 2. – Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2289> (accessed 2 June 2015) [in Ukrainian].
 32. Zaitsev, Yu. K. (2012). Dialektyka formuvannya, funktsionuvannya ta rozvytku dvokh hilok ekonomichnoi teorii u XX – na pochatku XXI st. [Dialectics of formation, operation and development of two branches of economic theory in the XX – XXI century]. *Yevropeiskyyi vektor ekonomichnoho rozvytku – European vector of economic development*, 2 (13), 77–81 [in Ukrainian].
 33. Katyhrobova, O. V. (2009). Instyuttsionalizatsiia innovatsiynoho rozvytku v umovakh rynkovoi transformatsii [Institutionalization

- of the innovative development in conditions of market transformation]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv : KNU of T. Shevchenko [in Ukrainian].
34. Moskalenko, O. M. (2009). Instytutsionalni chynnyku formuvannya innovatsiinoi ekonomiky [Institutional factors of formation innovative economy]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv : KNEU [in Ukrainian].
 35. Golbakh, P., Gelvetsiy, K., Kabanis, P., Barnav, A. & Kondorse, J. (2011). *Frantsuzkiy matyerializm XVIII vteka [French materialism of the XVIII century]*. (2d ed. rev.). Moscow : Librokom [in Russian].
 36. *Innovatsionnyy mtenedzhmyent [Innovative management]* (2003). V. M. Anshina & A. A. Dagayeva (Ed.). Moscow : Dyelo [in Russian].
 37. *Institutsionalnaya ekonomika: novaya institutsionalnaya ekonomichyetskaya tyeoriya [Institutional economics: new institutional economic theory]* (2007). A. A. Auzan (Ed.). Moscow : INFRA-M [in Russian].
 38. *Bolshoy ekonomichyeskyy slovar [Great dictionary of economics]* (2010). (7th ed., rev.). A. N. Azriliyan (Ed.). Moscow : Institute of New Economy [in Russian].
 39. Milkina, I. V. (2017). Tyeoryetichyieskiye osnovy formirovaniya stratyegii innovatsionnogo razvitiya territoriy [Theoretical bases of formation strategy of innovative development of territories]. *Innovatsii – Innovations*, 10 (108), 81–87 [in Russian].
 40. Fedorov, V. K., Epaneshnikova, I. K. & Ganza, A. N. (2010). O byezuslovnykh printsipakh i protivoryechiyakh razvitiya otkrytykh innovatsiy [On unconditional principles and contradictions in the development of open innovations]. *Innovatsii – Innovations*, 7 (141), 116–119 [in Russian].
 41. Trifilova, A. A. (2008). “Otkrytyye innovatsii” paradigma sovryemennogo innovatsionnogo myenyedzhmtenta [“Open Innovations” paradigm of modern innovative management]. *Innovatsii – Innovations*, 1 (111), 73–77 [in Russian].
 42. Khaken, G. (2005). *Informatsiya i samoorganizatsiya: makroskopichyeskyy podkhod k slozhnym sistyemam [Information and self-organization: the macroscopic approach to complex systems]*. Moscow : KomKniga [in Russian].
 43. Erokhina, E. A. (2001). Kontsyepsii samoorganizatsii kak novaya myetodologiya isslyedovaniya ekonomichyeskikh sistyem [Concept of self-organization as a new methodology of research of economic systems]. *Innovatsii – Innovations*, 4 (150), 79–84 [in Russian].
 44. *Velykiy tlmachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Great explanatory dictionary the modern Ukrainian language]* (2007). V. T. Busel (Ed.). Kyiv : VTF “Perun” [in Ukrainian].
 45. Milner, B. Z., Makarov, V. L. & Maevskiy, V. I. (2010). *Innovatsionnoye razvitiye: ekonomika, intyelyektualnyye ryesyursy, upravlyenyue znaniyami [Innovative development: the economy, intellectual resources, knowledge management]*. Moscow : INFRA-M [in Russian].

Н. Н. Краус, кандидат экономических наук, доцент; **Е. Н. Краус**, кандидат экономических наук (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). **Генезис концепций теории инноваций и научные представления об основах инновационного развития.**

Аннотация. Цель статьи заключается в выявлении содержания концепций теории инноваций и осуществлении теоретического обобщения научных представлений о становлении инновационной экономики путем группировки существующих концепций и теорий инноваций в соответствии с уровнями развития, а именно: мега-, макро-, мезо-, микро-, наноруровень. **Методика исследования.** Решение поставленных в статье задач осуществлено с помощью таких общенаучных и специальных методов исследования: анализа и синтеза, систематизации и обобщения, диалектического подхода. **Результаты.** Сделан вывод, что в настоящее время актуальной для экономики Украины является практическая реализация концепций экономического антропоцентризма и национальных инновационных систем в рамках парадигмы закрытых и открытых инноваций А. Чесбро, модели тройной спирали Г. Ицковица и теории пространственной диффузии инноваций Т. Хегерстранда. Обоснована

необходимость применения как в теоретических, так и практических исследованиях, кроме словосочетания «уровень экономического развития» еще и «уровень экономической агрегации». Соблюдение на практике процесса агрегирования позволит формировать инноваторов в соответствии с запросами микроуровня в рамках программ регионального развития (мезоуровень). В свою очередь, инновационное развитие мезоуровня будет осуществляться в рамках общей стратегии инноватизации национальной экономики, которая учитывает тенденции инновационной глобализации. Доказано, что использование терминов «бифуркационный путь развития», «точка бифуркации» и «бифуркационный период», в рамках данной парадигмы, является приемлемым и допустимым. Связано это с тем, что во время бифуркационного периода в инновационной системе есть три возможных типа траектории дальнейшего развития: разрушение, прогрессивное или регрессивное развитие. **Практическая значимость результатов исследования.** Предложено авторское понимание экономической парадигмы инновационной экономики на основе бифуркационного развития, а также ценностно-ментальной и творчески-создающей человеческой деятельности. Сделан вывод о том, что ведущую роль в данной парадигме играют наука и знания. Техника в экономической парадигме инновационной экономики ориентируется на научные открытия. Эти научные открытия становятся исходной базой для создания новых отраслей производства. Инновационное предпринимательство и технологический базис позволяют сформировать новую структуру экономики и производства.

Ключевые слова: теории инноваций, концепция антропоцентризма, инновационная экономика, уровень экономической агрегации, экономическая парадигма инновационного развития, бифуркационный период.

N. Kraus, Can. Econ. Sci., Docent; K. Kraus, Can. Econ. Sci. (Poltava University of Economics and Trade). Genesis of concepts of theory of innovations and scientific representation about basis of innovative development.

Annotation. Purpose. The article is devoted to the research the content of conceptions of theory of innovations and theoretical generalizations of scientific ideas about formation of innovative economy by grouping existing concepts and theories of innovations according to the levels of development, namely, mega-, macro-, meso-, micro- and nanolevel. **Methodology of research.** The objectives of the article implemented by using the following general and specific research methods: analysis and synthesis, systematization and generalization, dialectical approach. **Findings.** It is concluded that now is important for the economy of Ukraine practical implementation of concepts of economic anthropocentrism and national innovation systems within the paradigms of closed and opens innovations of H. Chesbrough, model of triple helix of H. Itskovitsa and theory of spatial diffusion of innovations of T. Heherstranda. Necessity of application in theoretical and practical researches besides the phrase «levels of economic development» the phrase «levels of economic aggregation» is substantiated. Adherence in practice of the process of aggregation will enable to form innovators accordance with the requests of microlevel within the programs for regional development (mesolevel). In turn, innovative development of mesolevel carried out within the overall strategy of innovatization of national economy, which takes into account trends of innovation globalization. It is proved that using the terms «bifurcation way of development», «bifurcation point» and «bifurcation period» within this paradigm is acceptable and permissible. This is due with the fact that during the period of bifurcation innovative system has three possible types of trajectories for further development: destruction, progressive or regressive development. **Practical value.** The author understanding of the economic paradigm of innovative economy based on bifurcation development and value-mental and creative human activity is offered. It is concluded that key role in this paradigm play science and knowledge. Technology in the economic paradigm of innovative economy focuses on scientific discoveries. These scientific discoveries are the starting point for the creation of new industries. Innovative entrepreneurship and technological basis allow forming a new structure of economic and production.

Keywords: theory of innovations, concept of anthropocentrism, innovative economy, level of economic aggregation, economic paradigm of innovative development, bifurcation period.

Стаття надійшла до редакції 02. 02. 2017 р.